

Jožica Štendler
Cilj, ki ga ne sme biti

Dušan Jelinčič: PRAZNE SOBE
Novele. Lipa, Koper 1995 (Zbirka Vrba)

Dušan Jelinčič, tržaški novinar, alpinist in svetovni popotnik z nahrbtnikom, je v svet leposlovja vstopil leta 1985 s potopisno pripovedjo *Srečanje nikjer*. Sledila sta alpinistična romana, sestavljena iz drobnih utrinkov z alpinističnih odprav: na Karakorum leta 1986 (*Zvezdnate noči*, 1990) in na najvišji vrh sveta leta 1990 (*Biseri pod snegom*, 1992). V mozaiku zunanjih dogodkov se tu že zarisuje sled tistih premišljevanj o svojem bistvu in smislu svojega obstoja, ki so nujna posledica izpostavljenosti v mejnih razmerah in ki so se nato izostrila ter dozorela v zbirki novel *Prazne sobe*.

Zbirko sestavlja devet novel, vse razen novele *Tuje mesto* so pisane kot prvoosebna pripoved. Sedem jih obsega popisovanje drobnih dogodkov s potepanj po Južni Ameriki, novela *Odhajanja* obuja spomin na pokojnega brata. Zadnja novela, po kateri je zbirka dobila ime, pa je izpoved o duševni praznini, kot jo je pisec doživel v nekem obdobju svoje mladosti.

Kratka popotna srečanja z nenavadnimi, predvsem ženskimi liki, nato prizori skrajne bede in utrinki z vele mestnih ulic v teh novelah niso sami sebi namen. Eksotika prizorišča presega raven zgolj zunanje pustolovščine. Tisto bistveno, kar se zgodi, se zgodi v avtorjevi notranjosti, tako da je pustolovščina pravzaprav notranja. Gre za iskanja nekih dogodkov, za odkrivanje nečesa dokončnega, za željo po razrešitvi, ki bi obveljala enkrat

za vselej. To iskanje pa se končuje s spoznanjem, da dokončna resnica ni mogoča, da cilj ne sme obstajati.

Junak, obenem pripovedovalec, išče razrešitve na eksotičnih prizoriščih, ker se zaveda, da ga bodo lahko le ta notranje pretresla in bo doživel globljo raven bivanja, prišel za korak bliže resnici. Želja po spoznanju resnice o samem sebi ga sili v obsedeno vračanje k prizorom neverjetne revščine, ki od njega zahtevajo odločitve in odgovore. Zastavljajo mu vprašanja njegove človečnosti, krivde in sreče. Prisilijo ga k razmišljanju o življenju in osebnem etosu. Namenoma se izpostavlja bolečini ob trpljenju najrevnejših bitij sveta, kajti samo pogled v oči resnici mu lahko prinaša notranjo pomiritev.

Želja po dokončnem dogodku ali celo razodetju, ki bo prineslo pomirjenost z vsem, se najizraziteje pojavlja v prvi noveli *Carmen*: "Nekaj se bo danes zgodilo." Gotovost o nujnosti dogodka se stopnjuje in pripelje v ekstatični vrh: "Nekaj se mora zgoditi. Čutim, vem!" V tradicionalni noveli se zgodi razkritje v bliskovitem končnem zasuku zgodbe: junak je postavljen v mejni dogodek, ki spremeni njega in njegovo življenje. Lahko mu odkrije smisel in ga napoti k cilju. Usoda sama poišče junaka in ga prisili k prepoznanju svojega življenja ter življenja nasploh. Janez Povše v uvodu zbirke ugotavlja, da hoče Jelinčičev junak poiskati svojo usodo, svoje lastno prepoznanje, ter ne odneha prej, dokler tega ne naredi. Antonio, junakov naključni znanec z avtobusa, ga svari: "Ne izzivaj usode, prijatelj, ne izzivaj. Nekaj hudega se bo zgodilo." Neznosno pričakovanje nekega dogodka ne izvira iz dologočasja, iz hotenja po kakršni koli spremembi za pretrganje neznosne statike kot na primer v Grumovi *Gogi*, ampak iz zavesti o nujnosti tega mističnega dogodka, ki bo spremenil vse. Junaku se zdi, da ga napoveduje Antoniev srepi pogled, ki žge in se mu zareže na kožo, v dušo. Napovedujejo ga vranje črni lasje sopotnice Carmen, kakor demonsko povezani s črnimi oblaki, ki zunaj na obzorju napovedujejo nevihto. Napetost pričakovanja narašča iz hipa v hip in se kaže v očeh oseb. In naposled udari: "Sto pesov ti je dovolj?" Kataklizmični dogodek ni usodna nevihta, ampak dogovor dveh naključnih popotnikov o (prenizki) ceni erotičnih uslug. Antonieva ponudba v junaku povzroči strahovit notranji pretres, ga zadene kot "konec sveta", že v naslednjem hipu pa se sprašuje, ali ima pravico obsojati. "Edina resnica, edina morala, ki drži, je morala

bede in brezizhodnosti." Za revne obstaja le resničnost preživetja. Deklice v getu revnih, ki ga vodi misijonar Ivo (novela *Magdalena*), se prodajajo, ker morajo živeti. "Prostituirajo se, da ne umrejo od lakote," da se lahko skupaj s številno družino prebijejo do večera, do naslednjega jutra, do naslednjega dne, naprej pa ni več pomembno. Ti otroci ne vedo, kaj je morala. Tega se niso nikjer naučili. Edine, resnične morale jih bo naučilo življenje. Kot odrasle ženske bodo priložnostnega najemnika svojega telesa sovražile do dna duše. To bo njihova edina morala, razmišlja junak v noveli *Dekleta v šoli morale*. V čem naj bi torej bili slabši od "civiliziranega" Evropejca, ki "ne dela določenih stvari zaradi morale, temveč zaradi strahopetnosti". Kljub vsej bedi in ponižanjem pa so ta revna bitja ponosna in nepokvarjena, sposobna velike ljubezni in usmiljenja do sotrpinov. Junaka, pripovedovalca, presenetijo srečni obrazi otrok pod varstvom misijonarja, ki podnevi po ulicah prodajajo razno kramo, ponoči pa svoja telesa. Njihova sreča je, odgovarja oče Ivo, da "vedo, da so revni, in ne zahtevajo več od tega, kar imajo. Vidijo bogastvo drugih in jim ga ne zavidajo." Verjamejo, da bodo nekega dne srečni, saj so v svojem kratkem življenju že toliko prestali.

Ob prizorih najskrajnejše bede in stiske pripovedovalca vse bolj navdaja "nekaj kot črna vest, kot vsemogočni učinek krivde, ki ga človeštvo ne bo moglo nikoli oprati". Vzrok bednega življenja polovice človeštva je v egoizmu in skrbi za svoje lastno udobje preostale polovice ljudi, ki jim je zagotovljeno človeka dostojno življenje. Utopična rešitev je v njihovem skupnem zavedanju krivde. Darovi, s katerimi si hoče turistični opazovalec bede olajšati svojo slabo vest, in si pri tem domišlja, da opravlja nekaj odrešujočega za človeštvo, revščine ne morejo odpraviti. Okolje, ki ga junak zapušča, se tako v ničemer ne spremeni. Otroci iz zavetišča očeta Iva se bodo še naprej prodajali, razmere v zaporu Avenida Figaroa (istoimenska novela) bodo še naprej neznosne in nečloveške. Iz zavedanja svoje lastne krivde raste le notranja sprememba v junaku.

Želja po razrešitvi, po prepoznanju samega sebe prek postopnih soočanj avtorja s samim seboj v mejnih situacijah skrajne človeške bede, v noveli *Odhajanja* privede do končnega spoznanja: "In sedaj sem končno tu. Na cilju. Ki ga ni. Ker ne sme obstajati." Pomembna je le zavest o cilju, trdna vera v to, da nekje je, a ga vendar nikoli ne doseči. "Cilj ... je le živeti,

živeti pa pomeni stremeti k njemu." Cilj je smrt, ker se v njej razkrije poslednja skrivnost. Dokler pa živimo, lahko le "z muko in osebnim trpljenjem odkrivamo delčke resnice". Jelinčičev spoznani kanček resnice, ki nam ga ponuja v svoji zbirki novel, je nujnost poti proti svojemu lastnemu srcu, proč od sebičnosti in neobčutljivosti. Prazne sobe so metafora za duševno praznino in samoto, ki raste iz brezbriznosti do svoje lastne usode in usode drugih. Pot proti svojemu srcu je osrednje razodetje, dokončni dogodek novel, ob katerem lahko pripovedovalec naposled izreče: "Naprej ni treba. Prispela sva. To je cilj."